

Länstyrelserna

Samlad regional bedömning av miljömålet Levande sjöar och vattendrag 2023

Information om dokumentet

Detta är en digitalt tillgänglighetsanpassad webbversion av samlad regional bedömning av miljömålet Levande sjöar och vattendrag 2023 som är daterat den 27 mars 2024.

Den samlade bedömningen är gjord av Länstyrelsernas samverkansorgan RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet). Länens regionala uppföljning av miljömålen ligger till grund för den samlade bedömningen. Uppföljningen redovisas i sin helhet på RUS webbplats www.rus.se samt länkas från www.sverigesmiljömål.se.

Sammanfattning

21 län bedömer att målet inte nås till 2030.

4 län anger en positiv trend, 14 län anger en neutral trend och tre oklar. Jämtland, Norrbotten, Västerbotten och Västra Götaland som anger en positiv trend har stort åtgärdsarbete och ett eller flera EU-projekt.

Jämtland har ändrat från neutral till positiv trendpil från 2022.

För att nå målet behövs bättre hänsyn från jord- och skogsbruk, byggande och vattenregleringsföretagen. De invasiva arterna behöver kartläggas och bekämpas. Klimatpåverkan ökar med uttorkade vattendrag och med det kommer ett behov av att flytta vissa arter. Avrinningsområdesvisa åtgärdsplaner och åtgärdssamordning på regional och lokal nivå samt arbetet med grön infrastruktur skapar en helhetsbild av åtgärdsbehovet och vilka åtgärder som ska genomföras för decennier framåt. Den höga åtgärdstakten behöver fortsätta och fler EU-projekt behöver sökas. Det är av stor betydelse att underlag för kommande NAP-prövningar fortsätter att tas fram och att prövningarna kommer igång under 2024. Beslutet om restaureringsförordningen i EU är positivt.

Den fysiska påverkan är mycket stor men i de vattendrag där man har restaurerat och tagit bort vandringshinder, ser man en positiv återhämtning av naturmiljön och att målarter som flodpärlmussla, öring och lax ökar.

Statusen är bättre i norr än i söder. Inventeringen av kulturmiljöer pågår i de flesta län och strategier tas fram för att kunna hantera motstående intressen. Det behövs mer kunskapsunderlag och skydd både för natur och kulturmiljöer. Det ökade intresset för friluftsliv är positivt för hälsan men innebär också ett ökat behov av information om allemansrätten och regler kring fritidsfiske.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Regional nivå – myndigheter

- Skydd av vattendrag, vattenanknutna miljöer och ytvattentäkter sker i liten omfattning. Länsstyrelsen Blekinge har beslutat om naturreservatet Angölsmåla, som innehåller sjön Agngylet och Länsstyrelsen Västernorrland har beslutat om utvidgning av Mjällådalens naturreservat i Timrå kommun.
- Åtgärder genomförs i LOVA, Våtmarkssatsningen, ÅGP, Projektlistan och i Landsbygdsprogrammet, där man söker bidrag hos länsstyrelsen. Åtgärdstakten har ökat i och med att det har funnits mer medel att söka. Tyvärr har LONA begränsats till våtmarker.
- Fortsatta åtgärder för att minska invasiva arters spridning (svartmunnad smörbult, signalkräfta, gul skunkkalla och sjögull). Plus att rovmärlan har upptäckts i Vättern.
- Restaurering pågår och åtgärder växlas upp i EU projekt som Grip on Life, Triple Lakes, Rich Waters , RETROUT, CONNECT, ECO-streams for Life, Life Revives, TRIWA, samt Rivers of Life, Interreg Nord projekt, Två länder en élv, exLIFE Revives¹ (2021–2027) Under 2023 har 11 vandringshinder och 46 diken åtgärdats. 5,7 km strömsträcka har åtgärdats i Klubbälven. 150 laxar har infekterats med flodpärlmusslans glochidielarver och släppts ut i Åbyälven. EU-LIFE-projektet TRIWA² (2023–2030) syftar till att återställa biflöden till Torneälven och åtgärda 399 vandringshinder. Budget

---

¹ [LIFE Revives | Länsstyrelsen Norrbotten \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/norrbottnen/life-revives)

² [TRIWA LIFE | Länsstyrelsen Norrbotten \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/norrbottnen/triwa-life)

21 400 000 €. Norrbotten. Åtta hinder har åtgärdats och kompletterande åtgärdskartering har gjorts 2023.

- Länsstyrelsen Gävleborg tar bland annat fram kunskapsunderlag och gör kulturmiljöbedömningar i samband med biotopåterställning av vattendrag i länet, framför allt inom projekten Rivers of LIFE och Projekt Skärjån.³
- Inom NAP (nationell plan för omprövning av vattenkraften) tas nulägesbeskrivningar med natur- samt kulturhistoriska värden fram ex. för Alsterån⁴ och Emån. Detta sker på alla länsstyrelser.
- Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten har fornminnesförklarat flottningslämningarna i Laisälven, 2022.
- Länsstyrelsen Västerbotten, Restaurering av flottledsrensade sträckor samt byte av vandringshindrande vägtrumma i Korvbäcken i Rickleåns avrinningsområde. Finansiering: HaV-Projektlistan.
- Länsstyrelsen i Gotlands har påbörjat metodutveckling av eDNA kring tillsyn av flodkräfta och kräftpest.⁵ Metoden förväntas effektivisera arbetet med att förhindra spridningen av kräftpest. Finansiering från Havs- och vattenmyndigheten.
- En metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenåtgärder har tagits fram⁶ vilket förbättrar möjligheterna att göra rätt prioriteringar och visa hänsyn för kulturmiljövärden.

Kommunal nivå och inom regioner

- Skydd av vatten och vattentäkter i liten omfattning.
- Deltagande i Länsstyrelsernas projekt, samt egna projekt i LOVA och Landsbygdsprogrammet.
- Många kommuner genomför restaureringar av vattendrag.
- Utrivning av dammar och upprättande av fiskvägar, tillståndsansökningar

---

³ Enheten för kulturmiljö, Länsstyrelsen Gävleborg

⁴ Utkast 1. För dialog. Nulägesbeskrivning Alsterån. Dnr 8289-2023

⁵ Direktupphandling av labbanalys för eDNA-inventering av flod- och signalkräfta på Gotland. Diarienummer 2260-2023, Länsstyrelsen i Gotlands län. 2023-05-23. [Länsstyrelsernas diarium \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/gotland/diarietext/2260-2023)

⁶ Kulturmiljöer vid sjöar och vattendrag. Hur användbara är kunskapsunderlagen för miljömålsuppföljningen? Meddelande 5/2010. Länsstyrelsen Västerbotten, Länsstyrelsen Kalmar län

- Karlshamns kommun har fortsatt sin flottledsåterställning i Mieån, för att återställa åns naturliga strukturer och processer.^{144F}⁷
- Växjö kommun har genomfört reduktionsfiske i Södra och Norra Bergundasjön. Det bidrar till att förbättra den ekologiska balansen mellan fiskarter och gynna tillväxte av rovfisk. Med färre fiskar som rör upp bottenslam förbättras också vattenkvaliteten och siktdjupet.⁸
- Kreativum – ett science center i Karlshamn - har upprättat ett skolprogram ”Rädda flodpärlmusslan” kopplat till den utställning som byggts upp inom ramen för GRIP on LIFE IP.⁹ Den riktar sig till högstadieselever med syfte att väcka intresse för livet i sötvattnet.
- Vattenveckan i Södermanland genomfördes under 28 augusti-3 september och omfattade 19 unika aktiviteter med 21 aktörer. Vattenveckan har ordnats under flera år i länet för att uppmärksamma vattenfrågor. Samordningen gjordes av Länsstyrelsen i Södermanland och finansierades av LIFE IP Rich Waters.

Näringsliv och övriga aktörer

- Enso skog AB är aktiv i restaureringsarbetet i Skärjån. Bolaget har bland annat tagit fram restaureringsplanen och bekostat biotoprestaurering.
- Fortum har anlagt en fiskväg förbi Spjutmo kraftverksdamm i Österdalälven. Ytterligare fiskvägar i Blyberg och Väsas kraftverksdammar väntas vara klara 2025. Nedströmsplassager vid alla tre dammarna färdigställdes under året. (Dalarna)
- Sportfiskarna genomför räddning av öringyngel i uttorkande vattendrag sommartid. Yngelräddning har gjorts i Kvarneån, Snoderån i Kvarnåkershamn, Själsöån och Lummelundaån. Totalt har drygt 8000 havsöringyngel räddats från uttorkande vattendrag och släppts ut i havet
- Leduåns FVOF, Restaurering av drygt fem kilometer flottledspåverkade sträckor i Leduån, 2023-2024. Finansiering: LOVA.

⁷ Projekt ”Biologisk restaurering av Mieån”, ansökan från Karlshamns kommun. Dnr 582-4476-2015, Länsstyrelsen Blekinge

⁸ sjömiljöansvarig Signe.noresson@vaxjo.se

⁹ <https://kreativum.se/skolprogram/hjalp-flodparlmusslan/>

Tillstånd och målbedömning

Sjöar och vattendrag påverkas av rensning, dikning, övergödning, fysiska hinder, fragmentering, främmande arter, igenväxning, kemisk påverkan, vattenreglering, försurning och minskad hänsyn från omkringliggande markanvändning. Många vatten har höga halter av kvicksilver och PBDE (flamskyddsmedel). Den fysiska påverkan är stor i hela landet och det finns motstående intressen mellan natur och kulturmiljö. Invasiva arter ökar och sprider sig från söder mot norr. Många län har ökat sin övervakning på dem och genomför åtgärder mot exempelvis skunkkalla. Klimatförändringarna påverkar vattenekosystemens struktur och funktion negativt. Förhöjda vattentemperaturer, låga vattennivåer och förändrade hydrologiska förutsättningar leder till artförskjutningar och risk för utslagning av arter. Vattendragen torkar ut, ex på Gotland. Detta är en följd av den kraftiga utdikningen, men också av torra somrar. Kulturmiljöerna längs vattendragen påverkas också negativt av klimatförändringarna.

Vattenförvaltningens statusklassningar visar att alltför få sjöar och vattendrag har god ekologisk och kemisk status. Opåverkade sjöar och vattendrag återfinns främst i landets fjällområden.

Intressekonflikter finns mellan kontroll av vattenflöden, kulturmiljövården, strandnära byggande och naturvärdenas behov av naturliga flöden och vattenståndsvariationer. Det är viktigt att bevaka strandnära nybyggnation som påverkar biologisk mångfald och friluftsliv vid sjöar och vattendrag. Detta gäller också andelen hårdgjorda ytor, som vid ett förändrat klimat med ökade skyfall skapar större risk för översvämning. Kalmar och Stockholm jobbar aktivt med plangranskning rörande dagvatten, som rör vatten med miljö kvalitetsnormer. Uppsala, Västernorrland och Västmanland har också åtgärder som syftar till en mer hållbar hantering av dagvatten. En viktig förutsättning framåt är bra dialog.

Finansiering gällande bevarande av kulturmiljöer behöver stärkas, inte minst utifrån de åtgärder som föreslås för kulturmiljön i den uppdaterade strategin för skydd av värdefulla vattenmiljöer, där syftet är att fler områden med höga natur- och kulturvärden ska ha formellt skydd.

För att nå målet behövs bättre hänsyn från jord- och skogsbruk, byggande och vattenregleringsföretagen. Minimitappningarna behöver öka och fler fiskvägar och omlöp behöver byggas. Från 2017 har ett omfattande åtgärdsarbete skett, restaurering, åtgärder mot övergödning, inventering, skydd, tillsyn och förvaltning, som har

genomförts med bidrag från LONA, LOVA, Projektlistan, Våtmarkssatsningen och landsbygdsprogrammet. De EU-projekt som bedrivs skalar upp åtgärderna och ökar takten i stor omfattning. De ökar också kommunernas och medverkande aktörers engagemang och kunskap då de ofta är partners i projekten. Den samverkan som sker i åtgärdsarbetet är viktig för att få legitimitet för genomförandet. Alla län samverkar med verksamhetsutövare, aktörer, kommuner, vattenråd och markägare längs avrinningsområden och andra aktörer som ex sportfiskarna. Detta är en förutsättning för att på ett bra sätt kunna prioritera åtgärder och nå målet om rätt åtgärd på rätt plats.

Vattenförvaltningens åtgärdsprogram som beslutades 2022 behöver genomföras. Omprövningen av vattenkraftens miljövillkor pausades 2023 och pausen har nu förlängts till 1 mars 2024. Länen skriver att en förutsättning för att nå målet är att dessa prövningar genomförs.

EU har beslutat om en restaureringsförordning som om den genomförs kommer att få en positiv effekt på åtgärdsarbetet. Positivt är också att den nya nationella strategin för skydd av limniska miljöer¹⁰ trycker på att skyddsarbetet ska intensifieras, och regeringen har dessutom avsatt ökade anslag för perioden 2024-2026 till akvatiskt skydd.

De lagar som reglerar dikningsföretag behöver ses över och miljöanpassas. För motsvarigheten till dikningsföretag i Danmark har ”regulative”¹¹ setts över och förändrats på ett sätt som skulle kunna tillämpas i Sverige.

Det omfattande åtgärdsarbete som pågår behöver fortsätta i decennier för att kunna nå målet och miljö kvalitetsnormerna. Det krävs också mer resurser till övervakning för att kunna beskriva miljötillståndet, klimatpåverkan och uppfylla krav på statusklassning och rapportering inom vattendirektivet.

Tillståndet i länens vatten förbättras, men långsamt. I ett flertal restaurerade vatten har man vid uppföljning registrerat reproduktion av laxfisk. I Jämtland har vandringsöring från Storsjön redan observerats uppströms platsen för den rivna dammen i Fillstabäcken. Tack vare miljöövervakning upptäcktes den invasiva

---

¹⁰ [Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden \(havochvatten.se\)](https://www.havochvatten.se)

¹¹ Ladda ner *Notat til inspiration for vandløbsmyndigheder. Udarbejdelse af vandløbsregulativer - Erfaringsopsamling og ny viden, Juni 2007* från [Naturstyrelsens webbplats](https://www.naturstyrelsen.dk).

arten större rovmärla i Vättern under 2023. Många väljer att utöva friluftsliv i vid sjöar och vattendrag och det är positivt för hälsan men ger ett behov av information om allemansrätten och regler kring fritidsfiske.

Agenda 2030

Åtgärderna rör Mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald, Skydda återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem och hejda förlusten av biologisk mångfald, delmål 15.1(bevara, återställa och hållbart anv), 15.5(förstörelse av naturliga livsmiljöer), 15.8(hindra invasiva arter) och 15.9 och 6 – Rent vatten och sanitet för alla, säkerställa vatten- och sanitetsförvaltning för alla, delmål 6.1, 6.2 och 6.6, Mål 11- Städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara, delmål, 11.4 (bevara kultur- och naturarv). Mål ,16 och delmålet som handlar om transparanta beslutsunderlag samt mål 3-Hälsa och välbefinnande – friluftsliv.